

Олійник С.Л., асп.
Київський національний університет імені Тараса Шевченка

ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД МІСЦЕВОЇ САМООРГАНІЗАЦІЇ НАСЕЛЕННЯ ДЛЯ УКРАЇНИ

У статті проаналізовано основні аналоги вітчизняних форм самоорганізації населення у зарубіжних країнах. Досліджено сферу діяльності форм самоорганізації населення та наведено приклади роботи механізму самоорганізації населення в різних країнах.

Ключові слова: *зарубіжний досвід, форми самоорганізації, територіальні громади, органи самоорганізації населення, розвиток території.*

В статье проанализированы основные аналоги отечественных форм самоорганизации населения в зарубежных странах. Исследована сфера деятельности форм самоорганизации населения и приведены примеры работы механизма самоорганизации населения в разных странах.

Ключевые слова: *зарубежный опыт, формы самоорганизации, территориальные общины, органы самоорганизации населения, развитие территории.*

In paper analyzes the mail analogues of national forms of self – organization of population in foreign countries. Researches field of activity the forms of self-organization and examples of the mechanism of self-organization in different countries.

Keywords: *foreign experience, self-organizing forms, territorial communities, bodies of self-organizing of the population, territory development.*

Вступ. Постановки проблеми. На сьогоднішній день сучасне українське суспільство стоїть перед новим етапом свого розвитку, вектор якого направлений на успішний соціально – економічний розвиток територіальних громад. У свою чергу такий напрямок має поєднувати в собі співпрацю органів місцевого самоврядування, громадське суспільство, бізнес – структури, форми самоорганізації населення. Такий розвиток направлений:

- подолати наслідки спадку, що залишився незалежній Україні від Радянського Союзу – соціальна пасивність населення, сподівання на державу, як на вищу інституцію вирішення усіх соціальних проблем;
- спрямувати розвиток регіонів та вирішення існуючих проблем в напрямку “знизу – вгору”;
- вирішити першочергові соціальні проблеми та надати базові соціальні послуг населенню, особливо це стосується сільської місцевості, що знаходиться в розбалансованому стані свого розвитку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Інститут самоорганізації населення відносять до третього неприбуткового сектору влади мешканців відповідних територій у суспільстві, зарубіжний досвід якого вивчали

Бирюкова І.В, Н. Гнидюк, Я. Гонцяж, В. Гуменюк, С. Дубенко, В. Ківель, О. Куленкова, Б. Майгер, Н. Мішина, Н. Нижник, О. Орловський; В. Сидорчук, Н. Пеливанова, В. Фатєєв та інші. Вченими розглядалися питання виникнення і розвитку органів самоорганізації населення (далі – ОСН), правового статусу, повноважень та їх аналогів зарубіжжя.

Формулювання цілей статті. Метою даної роботи є дослідження зарубіжного досвіду впровадження та діяльності механізму самоорганізації населення, а також аналіз форм самоорганізації населення в іноземних країнах, досвід яких може бути корисним для закріплення позицій самоорганізації населення в Україні.

Виклад основного матеріалу. Основним різновидом, соціальної демократії, є самоорганізація населення України, що проявляється в таких формах як громадські організації, благодійні організації, органи самоорганізації населення, об'єднання співвласників багатоквартирного будинку (ОСББ), кооперативи. Найбільш “популярними” серед територіальних громад України є територіальні об'єднання під егідою міжнародних організацій, проектів, фондів, а також органи самоорганізації населення (будинкові, вуличні, квартальні, територіальні, окружні комітети, комітети мікрорайонів тощо). Всі, вище перелічені формування, мають достатній досвід у вирішенні локальних проблем та співпраці, про те залишається ще багато дискусійних запитань. Тому необхідним є вивчення кращого досвіду серед подібних утворень іноземних держав, які вже пройшли всі етапи формування та діяльності таких форм самоорганізації. Історія Центрів місцевої активності починається із початку минулого століття, коли з'явилась необхідність розвитку демократії на місцях. Такі Центри виникають в США, Великобританії та Росії. Основним каталізатором поширення процесу самоорганізації населення стала “Велика депресія” 30 – х років, коли загострились соціальні та економічні проблеми, процвітали безробіття, вандалізм, соціальна апатія, особливо в промислових регіонах.

Перші спроби самоорганізації населення, для покращення соціально – економічного стану території, проявлялись у використанні місцевих будівель шкіл, дитячих садочків, після закінчення навчальних занять у якості місцевих соціальних центрів. Протягом багатьох років вони використовувались для проведення заходів місцевої громади. На першому етапі ініціатори самоорганізації використовували приміщення для адаптації емігрантів до нових умов життя, для вільного доступу до освіти та організації дозвілля місцевого населення. Трохи пізніше було визначено нове призначення соціальних центрів, яке було направлено на подолання, існуючого на той час, розшарування між класами, етнічними групами та диспропорцій між територіями.[7] Поширення в світі проблематики розвитку територіальних громад на основі самоорганізації населення здійснювалось під впливом американського і англійського досвіду у цій сфері. Саме в США та Великобританії, така діяльність з розвитку місцевих громад в 60 -70 – х роках пройшла етап індустріалізації і стала частиною

державної політики, й до сьогодні вважається головним елементом місцевого самоврядування. Особливістю такого етапу стало:

- створення державного департаменту з розвитку місцевих громад;
- некомерційні установи отримали визнання в законодавстві;
- проблематика розвитку локальних територій на основі самоорганізації населення, здійснила більший вплив на країни півночі, а ніж на південь Європи;
- з розвитком глобалізації і використання різноманітних підходів у самоорганізації населення, велику участь починають приймати міжнародні та некомерційні організації.

Цікавим прикладом самоорганізації населення того часу є, програма “Міжнародна програма Здоров’я міста” (International Healthy Cities Program), що була запущена в 80 –х роках за участі Всесвітньої організації Здоров’я і метою якої було розвиток територіальних громад. Ще одним яскравим прикладом є програма розвитку територіальних громад “Жива спадщина” (Living Heritage) - програма розвитку місцевих територіальних громад через реалізацію культурних проектів в Південно – Східній Європі, запущена бельгійським Фондом Короля Бодуена в 2001 році.

За перші чотири роки існування проекту було реалізовано 140 проектів на локальному рівні - переважно в невеликих містечках і селах Македонії, Болгарії, Румунії, Боснії і Герцеговини. Завданням проекту було стимулювання соціального розвитку і зв’язаності населення, можливості до самоорганізації в маленьких селах та містечках. На сучасному етапі розвитку суспільства, створення форм самоорганізації, в тому числі органів самоорганізації є поширеною у світі практикою. Успішно функціонують такі утворення в Сполучених Штатах Америки, Швеції, Австралії, Сполученому Королівстві Великобританії та Північній Ірландії, а також в державах – сусідах України - Польщі, Російській Федерації, Білорусії. Проте, слід відзначити, що в більшості з них не існує такого механізму участі громадян у вирішенні проблем території, як Органи самоорганізації населення (ОСН), що існують в Україні.

Самоорганізація населення в зарубіжних державах, на місцевому рівні здійснюється через інститути неприбуткового сектору, найбільш поширеними є центри місцевих співтовариств, або як їх ще називають центри місцевої активності (community centers, village centers), сусідські співтовариства (neighborhood associations), сусідські трасти (neighborhood trusts), “мерії кварталу або міні мерії”. [6,2] Такі еквіваленти ОСН поширені в США, Великобританії, Франції. Одним із найстаріших досвідів самоорганізації населення є досвід Великобританії, історія якого нараховує уже декілька століть. Благодійність і робота в сусідських об’єднаннях, взаємодопомога – це образ життя британців. Жителі Великобританії не покладаються в усьому на владні структури, вони влаштовують своє життя на власний розсуд. Сьогодні приблизно кожний четвертий дорослий громадянин Великобританії регулярно

виконує ту чи іншу роботу на благо громади. Будь то є збір коштів для голодуючих чи суботник з благоустрою території.

Розвиток економіки громади Великобританії поєднується з самонаймом, некомерційною господарською роботою в інтересах громади, з фондами місцевого розвитку, корпораціями громади, можливостями малого і дешевого кредиту для місцевого розвитку.

Довга історія сусідської роботи і соціокультурних програм також в Бельгії. Саме така робота територіальних громад призвела до міцної соціальної інфраструктури сусідських груп, громадських асоціацій та ініціатив, яка покриває, на сьогоднішній день мікрорайони і міста. Це саме ті, об'єднання, організації та ініціативи, що створені жителями для забезпечення безперебійного функціонування територіальних громад, взаємодії з адміністраціями і закладами, що діють на території, з підприємствами комунального господарства, з соціальними агентствами і бізнесом.

Прикладом, самоорганізації населення, може виступати проект на сході Антверпена, де найбільш низький рівень життя в місті, із залученням соціально неблагополучних жителів до різноманітних цікавим їм занять у сфері відпочинку і художньої творчості, а також до деяких соціальних робіт, що оплачуються муніципалітетом. Проект був складений на основі груп місцевих жителів і спеціально націлений на “покоління бідних”. В результаті в учасників проекту прокинулася цікавість до суспільно корисної діяльності, спорту, екологічного туризму, активного відпочинку, навчання на тренінгах, створення власних організацій за зацікавленістю. В Угорщині також є актуальною тематика створення форм самоорганізації населення для розвитку територіальних громад. Для прикладу, з допомогою угорської асоціації розвитку сусідських об'єднань в регіоні Мессі Калія (Mecsekalija) в усіх селах були створені громадські організації та ініціативні групи: клуби пенсіонерів, молодіжний, жіночий, асоціація сільського туризму, сільської спільноти циган, шкільний фонд, спортивні кружки, організуються виставки сувенірів та реліквій. Тепер в регіоні проводяться “громадські форуми” в яких приймають участь не тільки місцеве населення, але й політики, експерти, що допомагають в організації та дискусіях з різноманітних проблем.[6]

Аналогами українських форм самоорганізації, на пострадянському просторі є органи ТГС (територіальне громадське самоврядування), товариства власників житла, будівельні кооперативи, деякі громадські організації в Російській Федерації; у Польщі - “допоміжні органи”, які створюються в “допоміжних одиницях”, тобто в сільських округах, районах селищах”, а також ради мікрорайонів, що є аналогами наших комітетів самоорганізації.[6,2].

Органи самоорганізації населення в Польщі відіграють важливу роль в таких сферах життя громад, як ремонт житлового фонду і доріг, дозвіл і розміщення будь – яких бізнес – підприємств, культурні і соціальні заходи, створення нових робочих місць.

Основними питаннями, що вирішуються об'єднаннями громадян є захист своєї території, протести проти розміщення на території небажаних будинків, прокладення магістралей, проблемних об'єктів, покращення середовища проживання: благоустрій та озеленення, освітлення, збереження середовища проживання при реконструкції; дозвілля громадян; покращення соціальних послуг; покращення іміджу території, підвищення її привабливості для нових мешканців та інвесторів; боротьба з бідністю та деградацією локальної території, створення нових робочих місць, протидія вселенню небажаних груп мешканців та покращення взаємодії між мешканцями. [1]

Висновки. Сьогодні самоорганізація населення у країнах світу – відпрацьований механізм забезпечення місцевих (локальних) інтересів у поєднанні з державними. Першопрохідцями і впроваджувачами механізму самоорганізації населення є Великобританія та Сполучені Штати Америки, які мають давні демократичні традиції самоорганізації та успішно задають ритм для впровадження практики самоорганізації населення в інших країнах світу. Як показує аналіз зарубіжної практики самоорганізації населення, саме така форма соціальної демократії, що дозволяє населенню самостійно підіймати рівень соціально – економічного розвитку регіону, сприяти покращенню рівня розвитку суспільства та підвищення свідомості населення. Враховуючи складність соціально – економічної ситуації в регіонах України, особливо сільських, наявність суперечливих підходів і стратегій розвитку території, самоорганізація населення України потребує вивчення та використання кращого досвіду серед подібних утворень іноземних держав

Список використаних джерел

1. Гулевська С.Ф. Самоорганізація населення як спосіб забезпечення соціальних прав громадян / Теорія та практика державного управління.– 2011. - №1 (32) // Режим доступу до журн. <http://www.kbuapa.kharkov.ua/e-book/tpdu/2011-1/doc/2/12.pdf>
2. Закон України “ Про органи самоорганізації населення” від 11 липня 2001р. № 2625 – III// ВВР України. – 2001. - №48. – Ст.254.
3. Лукашенко А. Зарубіжний досвід застосування інституту самоорганізації населення та його адаптації в Україні/ Наукові записки Інституту законодавства Верховної Ради України., №2,2010.с – 15.
4. Орловський О. С. Органи самоорганізації населення: досвід Білорусії, Росії та Польщі/ О.С. Орловський // Теоретичні та прикладні питання державотворення. – 2007. – Вип. №1. // Режим доступу до журн.:<http://www.nbuv.gov.ua/e-journals/tpdp/2007-1/07oosbrp.htm/odyframe.htm>
5. Основы социальной самоорганизации населения : учеб.-метод. комплекс для студентов по специальности «Государственное и муниципальное управление» / сост. Н. М. Филиппова, И. Ш. Рысаев, Р. Н. Сулейманов. – Уфа: БАГСУ, 2008. - 75 с.

6. Пеліванова Н. Місцева самоорганізація населення: зарубіжний досвід для України/ Пеліванова Н. // Національного інституту стратегічних досліджень при Президентові України. – 2010.– Режим доступу: <http://www.niss.gov.ua/articles/264/>

7. Сайт Органів самоорганізації населення України. Краткий обзор развития гражданского участия в странах Европы . Анна Трепалюк – Режим доступу: http://samoorg.com.ua/?page_id=38

8. Азарова Т.В., Абрамов Л.К. Центр місцевої активності на базі будинку культури: методологія та технологія розвитку громади. Зарубіжний та вітчизняний досвід діяльності Центрів місцевої активності – Кіровоград, ІСКМ, 2010